

ASPECTE ECLESIOLOGICE ALE EPISTOLEI CĂTRE EVREI

Preot conf. univ. dr. Ioan Mihoc

DIFFERENT ASPECTS OF THE EPISTLE TO HEBREWS

Abstract: The study traces out the ecclesiological meanings of some phrases used in Hebrews such as *the house of God, people of God, sons of God*. These phrases have behind them a well-defined theological tradition. They capture essential aspects of the Church, but also the believers' filial relation to God, as well as the work of their salvation within the liturgical assembly of the Church. Their interpretation supposes the existence of both terrestrial and celestial aspects of the Church, but also their continuous character through the unique sacrificial work of Jesus Christ and through His entering into the heavenly sanctuary. Through the Christian Church assembly actualizing the sacrifice of Christ, the people of God becomes united with the heavenly Jerusalem, that is, the earthly sanctuary and liturgy are joined with the heavenly sanctuary and liturgy.

Keywords: Epistle to Hebrews, the house of God, people of God, sons of God, ekklēsia, episyngōgē

În general, temele teologice ale Epistolei către Evrei care primesc o atenție specială se referă la preoția nouă, după rânduiala lui Melchisedec, sau la Noul Legământ, bazat pe Jertfa Mântuitorului, cărora li se poate adăuga tema despre apostazie.¹ Însă, este surprinzătoare lipsa de interes față de eclesiologia Epistolei către Evrei, o temă pe care unii autori o consideră chiar a fi „foarte vagă”.² Astfel de autori caută o identitate corporativă și observă că aici lipsește

¹ Ciprian-Flavius Terinte, *Scrierile Noului Testament. Context, canon, conținut*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca; Ed. Casa Cărții, Oradea, 2016, p. 218-222.

² Ciprian Terinte, *Scrierile Noului Testament*. p. 215. Iată doar câteva observații în această privință, exprimate într-o lucrare dedicată teologiei Epistolei către Evrei de către Barnabas Lindars: „Noțiunea Bisericii ca poporul lui Dumnezeu aflat în călătorie, deși mult cercetată în anumite prezentări moderne ale Epistolei către Evrei, nu este în mod real o idee principală în teologia Epistolei. Este folosită ca o metaforă în capitolele 3 și 4, unde se arată că nădejdea viitoare reprezintă o odihnă sabatică pentru poporul lui Dumnezeu (4,9). Dar metafora nu este susținută în altă parte în legătură cu viața prezentă a Bisericii. Autorul se gândește la ea ca la grupul celor botezați în

metafora consacrată a Bisericii ca Trupul lui Hristos, cu toate că metaforele Bisericii precum *casa lui Iisus* și *poporul lui Dumnezeu* primesc o dezvoltare largă.³ De aceea, considerăm că e necesar să dedicăm un studiu aparte acestor expresii, în lumina teologiei despre arhieria veșnică a lui Hristos dezvoltată în această Epistolă, având în vedere, de asemenea, ocurența termenului *ekklēsia* (2,12 și 12,23) și precizarea conotațiilor sale în lumina contextelor în care este folosit.

1. Casa lui Dumnezeu (3,4-6; 10,21)

Mântuitorul Hristos a fost înălțat la tronul ceresc, „de-a dreapta slavei, întru cele prea înalte” (Col 3,1; Evr 1,3), de unde Își exercită autoritatea și puterea Sa ca „Împăratul împăraților și Domnul domnilor” (Apoc 19,16). Biserica este poporul sfânt care Îi aduce închinare ca Domn și știe că este unită cu El prin slujire și ascultare. Ea este instrumentul pentru îndeplinirea voii Sale pe pământ.⁴ Smerindu-Se mai prejos decât îngerii și murind pentru oameni, Fiul preexistent din veșnicie al lui Dumnezeu a venit în solidaritate cu mulți fii ai lui Dumnezeu (Evr 2,6-10; cf. 12,5-8), ne-a eliberat din moarte (2,15) și a constituit comuniunea Bisericii alcătuită din „frați și surori” (2,11-12), care prin credință devin „părtașii”⁵ Săi.

Astfel, remarcăm întâi de toate că Epistola subliniază caracterul hristocentric al Bisericii. Iisus Hristos este marele nostru Arhiereu, Domnul nostru, Apostolul și Arhiereul mărturisirii noastre (3,1; 7,14.26, 8,1). El este, de asemenea, începătorul mântuirii noastre (2,10; 12,2), Arhiereul „întru toate asemenea” oamenilor Care a intrat în Sfânta Sfintelor și s-a așezat de-a dreapta lui Dumnezeu (2,17; 4,14; 8,1), chezașul unui legământ mai bun, bazat pe mai bune făgăduințe (7,22; 8,6). A doua parte din Evrei cap. 7 prezintă venirea Arhiereului după rânduiala lui Melchisedec, care înlocuiește preoția lui Aaron, iar versetele de la începutului capitolului⁸ descriu pe acest Arhiereu ca pe slujitorul sanctuarului ceresc, adevăratul cort „pe care l-a înfipt Dumnezeu, și Hristos și care sunt astfel moștenitorii făgăduințelor date strămoșilor. Astfel ei sunt poporul lui Dumnezeu și pot fi desemnați drept casa lui Dumnezeu (3,2-6; 10,21) pe linia desemnărilor din VT. Cuvântul obișnuit pentru Biserică (*ekklēsia*) apare doar într-un citat din Septuaginta, în 2,12 (Ps 21,24) și în legătură cu adunarea cerească (12,23). De asemenea, Evrei nu indică nicio dezvoltare a vreunei slujiri instituționale, referindu-se doar la „mai-marii voștri” (13,17). Probabil celebrarea în comun a Jertfei lui Hristos a luat forma Euharistiei la adunările cultice, dar stilul aluziv al scrierii nu prezintă certitudine (10,25; 13,10-16)” (Barnabas Lindars, *The Theology of the Letter to the Hebrews*, Cambridge University Press, 1991, p. 126-127).

³ Cynthia Long Westfall, „Left Behind? The Church in the Book of Hebrews”, în: John P. Harrison and James D. Dvorak (eds.), *The New Testament Church. The Challenge of Developing Ecclesiologies*, Wipf and Stock Publishers, Eugene, 2012, p. 190.

⁴ Johannes Schneider, *Church and World in the New Testament*, trad. de Henlee H. Barnette și Wayne Bernette, Mercer University Press, 1983, p. 8.

⁵ *Metochoi* (3,14), un termen care, cu acest sens, este specific pentru Evrei; cf. 1,9; 3,1; 3,14;6,4; 12,8; mai apare doar în Lc 5,7.

nu omul” (8,2).⁶ În legătură cu Evrei 10,21 („Și având mare preot peste casa lui Dumnezeu, să ne apropiem cu inimă curată, întru plinătatea credinței”), Sf. Teofilact arată că prin „casă” este desemnat „cerul..., fiindcă întru acela liturghisește și Se roagă pentru noi Arhiereul nostru Hristos”.⁷ În slujirea Sa este asigurată pentru poporul Său o răscumpărare care este veșnică. În criza prezentă a credinței Bisericii, Iisus ca „Păstorul cel mare al oilor” (13,20) constituie „ancora sufletului” cea tare (6,19), legătura atât cu originea Evangheliei, cât și desăvârșirea viitoare: „El este Același, ieri și astăzi și în veci” (13,8). Dat fiind rolul Său reprezentativ ca „Arhiereul” nostru, în mod cert apelul la exemplul lui Hristos comportă implicații eclesiologice (4,14-5,10; 12,2).

Secțiunea cuprinsă în 3,1-6 îi cheamă pe cititori să devină *casa lui Dumnezeu*. Ea are forma unei comparații între Fiul și Moise. Mai întâi, ea contrastează pe Cel ce a zidit casa cu casa însăși (v. 2-3). Apoi, ea contrastează pe Hristos, ca Fiul peste casa Sa, cu Moise, ca slujitor în casa lui Dumnezeu (v. 5-6).⁸ După cum a remarcat Markus Bockmuehl, cel mai caracteristic termen al Epistolei pentru Biserică este cel de „casă” (*oikos*, 3,1-6; 10,21).⁹ Dar unii exegeți presupun că *oikos* se referă la familia lui Dumnezeu, iar alții înțeleg că e vorba de casa lui Dumnezeu ca zidire, metaforă întâlnită și în alte scrieri neotestamentare.¹⁰ D. N. Freedman susține că pământul Palestinei însuși era numit casa Domnului (*bēt YHWH*).¹¹ Secta de la Qumran se numea „casa lui Dumnezeu”. Însă, cel mai probabil autorul a avut în vedere afirmația Mântuitorului Hristos din Matei 16,18, potrivit căreia El însuși își va zidi Biserica Sa.¹²

„Căci orice casă e zidită de către cineva, iar Ziditorul a toate este Dumnezeu. Moise a fost credincios în toată casa Domnului, ca o slugă, spre mărturia celor ce erau să fie descoperite în viitor, Iar Hristos a fost credincios ca Fiul peste

⁶ Analizând influența oracolelor lui Balaam în Iudaismul celui de-al doilea templu și în Epistola către Evrei, Philip Church subliniază că acest cort adevărat este sălașul eshatologic al lui Dumnezeu cu poporul Său, sălaș preînchipuit în Eden, prevestit de Balaam în viziunea sa și ajuns în timpul de acum prin preamărirea lui Iisus ca Arhiereu de-a dreapta lui Dumnezeu (Philip A. F. Church, “*The true tent which the Lord has pitched: Balaam’s oracles in second temple Judaism and in Hebrews*”, în: Richard Bauckham, Daniel Driver, Trevor Hart, Nathan MacDonald, *A Cloud of Witnesses. The Theology of Hebrews in its Ancient Contexts*, T & T Clark, 2008, p. 145-157).

⁷ Sfântul Teofilact al Bulgariei, *Tâlcuirea Epistolei către Evrei*, trad. mitropolitul Veniamin Costache, îndreptarea tâlmăcirii F. Stuparu, Ed. Sophia, București, 2011, p. 187.

⁸ Edgar V. McKnight & Christopher Church, *Hebrews-James*, Smyth & Helwys Publishing, 2004, p. 82.

⁹ Markus Bockmuehl, “The Church in Hebrews”, în: Markus Bockmuehl and Michael B. Thomson, *A Vision for the Church. Studies in Early Christian Ecclesiology in Honour of J. P. M. Sweet*, T & T Clark, Edinburgh, 1997, p. 137.

¹⁰ Ciprian Flavius Terinte, „Metafore eclesiologice în Epistola către Evrei”, jurnalul *Plērōma. Studii și cercetări teologice*, iunie, 2005, p. 98.

¹¹ Cf. George Wesley Buchanan, *To the Hebrews*, The Anchor Bible 36, Doubleday, 1972, p. 192.

¹² Ciprian Terinte, „Metafore eclesiologice în Epistola către Evrei”, p. 99.

casa Sa. Și casa Lui suntem noi, numai dacă ținem până la sfârșit cu neclintire, îndrăzneala mărturisirii și lauda nădejzii noastre” (3,4-6).

Mai întâi remarcăm, împreună cu Robert Gordon, că secțiunea începe și se sfârșește cu referiri la statutul destinatarilor Epistolei ca *părtași ai lui Hristos*, într-o chemare cerească (3,1) și ca membri ai *casei Sale*, purtând responsabilitatea de a fi fideli chemării lor (3,6). În adresarea de început prin „frați sfinți” (v. 1) sunt preluate două aspecte din 2,11 – sfințirea poporului Său de către Hristos și recunoașterea credincioșilor ca „frați” din partea Sa. De asemenea, participarea (*meteschen*) lui Hristos la umanitatea lor (2,14) a avut drept efect reciproc devenirea lor ca părtași (*metochoi*) ai chemării Sale cerești.¹³

Referirea la credințioșii lui Moise în casa lui Dumnezeu este o aluzie la Numeri 12,7-8, unde Dumnezeu prezintă lui Aaron și Miriam modul în care El vorbește profeților în viziuni și vise. El continuă: „Nu tot așa am grăit și cu robul Meu Moise, - el este credincios în toată casa Mea: Cu el grăiesc gură către gură, la arătare și aievea, iar nu în ghicituri, și el vede fața Domnului”. Chiar dacă câțiva comentatori înțeleg prin „casa lui Dumnezeu” poporul Israel, expresia poate fi pusă în legătură și cu locașul sfânt.¹⁴

Autorul nu rămâne doar la sensul literal al expresiei așa cum apare ea în Numeri 12,7, ci are în vedere și sensurile pe care metafora aceasta le-a dobândit în timp, acela de templu, de pildă și, ca atare, el folosește verbul „a zidi”. Însă, în mod evident, sensul acestui verb este unul metaforic, sugerând constituirea și menținerea poporului ales în cadrul iconomiei lui Dumnezeu.¹⁵

Autorul Epistolei concepe Biserica lui Hristos ca pe un popor de preoți (1 Pt 2,5; Apoc 1,6),¹⁶ iar a deveni creștin însemna pentru Biserica primară *ipso facto* a deveni un organ sau un mădular al Trupului lui Hristos și, ca urmare, Biserica creștină este în esență *casa lui Dumnezeu* (Gal 6,10; Efes 2,19; 1 Tim 3,15; Evr 3,5 ș.u.; 10,21). Într-adevăr, niciodată în Vechiul Testament Israel n-a fost conceput atât de deplin organic ca în Biserică, Israelul lui Dumnezeu.¹⁷

În mod frecvent, templul din Ierusalim era numit „casa” sau „casa Domnului”. În templu se aflau curți în care se locuiau preoții care slujeau cu rândul. Aceasta

¹³ Robert P. Gordon, *Hebrews*, Sheffield Phoenix Press, 2008, p. 73.

¹⁴ Precursorul său a fost cortul mărturie, în care Dumnezeu a rostit aceste cuvinte și a cărui tipologie este dezvoltată în Evrei 9. Tabernacolul este numit „casa lui Dumnezeu” cel puțin în șase locuri diferite în Vechiul Testament, iar succesorul său, templul, este denumit astfel de 43 ori. Moise este legat în special de tabernacol ca unul care a primit planul lui pe Muntele Sinai și a supravegheat construirea lui și ritualul. Dacă tabernacolul era simbolul sălășluirii lui Dumnezeu în mijlocul poporului Său (cf. 3,6), atunci putem înțelege expresia „casa lui Dumnezeu” cu referire atât la Israel cât și la locașul însuși, unul reprezentându-l pe celălalt (Ray C. Stedman, *Hebrews*, InterVarsity Press, Downers Grove, 1992, <https://www.raystedman.org/hebrews2/heb2comm1.html#anchor61867>, accesat 28 ianuarie 2020).

¹⁵ Ciprian Terinte, „Metafore ecleziologice în Epistola către Evrei”, p. 101.

¹⁶ Ciprian Terinte, „Metafore ecleziologice în Epistola către Evrei”, p. 103.

¹⁷ C. F. D. Moule, *The Birth of the New Testament*, Adam & Charles Black, London, 1962, p. 135.

trebuie să fi fost imaginea avută în vedere de Iisus când i-a încredințat pe ucenici că în „casa Tatălui” Său sunt multe locașuri (In 14,2). După cum templul pământesc, care a fost numit casa Domnului, putea oferi ospitalitate preoților care-l slujeau, tot astfel arhetipul ceresc trebuie să aibă multe locașuri, ceea ce înseamnă, de fapt, că Iisus este gata să-i primească pe ucenici la Sine (In 14,2-3).¹⁸

Fericitul Teodoret arată că denumirea de „casa lui Dumnezeu” aplicată credincioșilor este în conformitate cu profeția din Levitic 26,12, în care Domnul spune: „Voi umbla și voi locui în ei”.¹⁹

Argumentând că Biserica este „tip și icoană a lui Dumnezeu”, dar și „tip al cosmosului”, Sf. Maxim Mărturisitorul afirmă că ea este în același timp și „chip al omului, imitând sufletul prin *hierateion* [altar, n.n.], iar trupul înfățișându-l prin naos. Dar este și tip și icoană a sufletului privit în el însuși, ca una ce manifestă slava părții teoretice prin *hierateion*, iar podoaba părții practice având-o în naos”.²⁰

2. Poporul lui Dumnezeu (2,17; 4,9; 8,10; 13,12)

Paul Evdokimov atrage atenția că ideea unui popor profan nu are loc în Biblie. Scriptura afirmă constant „caracterul sacru și sacerdotal al fiecărui membru al poporului”. Tot el arată că „de la regimul profetic, poporul, constituit în Biserică, trece la realitatea revelată; el este unit de acum în Hristos și participă la sacerdoțiul și regalitatea unică a lui Hristos. Hristos a făcut din toți creștinii *o împărăție a preoților care domnesc pe pământ* (Apoc 5,10)”.²¹

„Străbătând cerurile” (4,14) și înălțându-Se în Sfânta Sfintelor din ceruri, Iisus a deschis pentru poporul Său „o cale nouă și vie prin catapeteasmă” (10,20). El a devenit astfel nu doar accesul lor la Dumnezeu, ci și „începătorul și plinitorul” mântuirii lor și al credinței (2,10; 12,2), precum și sursa identității și coeziunii sociale creștine (cf. și 2,17-18). Întru El, acum creștinii vorbesc și trăiesc ca un singur popor. Ei sunt astfel uniți ca un popor împrejurul Arhierelui lor care-i reprezintă, într-un sens legat de cel din perspectiva veche iudaică despre arhierie (de ex. 2 Mac 15,26).

Din punct de vedere eclesiologic, denumirea de „poporul lui Dumnezeu” (*laos tou Theou*), aplicată comunității, este cea mai răspândită expresie. Autorul interpretează tipologic cele din vechime cu privire la Israelul etnic și nu face

¹⁸ George Wesley Buchanan, *To the Hebrews*, The Anchor Bible 36, Doubleday, ²1972, p. 161.

¹⁹ Fericitul Teodoret al Cirului, *Tălcuire la Epistolele Sfântului Apostol Pavel*, vol. 1, trad. I. Cărare și M. Ștefan, Ed. Doxologia, Iași, 2015, p. 261.

²⁰ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Mistagogia*, trad. pr. D. Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune, ediție îngrijită de pr. A. A. Barna, București, 2017, p. 141.

²¹ Paul Evdokimov, *Vârstele vieții spirituale*, trad. pr. I. Buga, Ed. Christiana, București, 1993, p. 195.

o diferență netă între vechiul și noul popor al lui Dumnezeu.²² Nicăieri el nu vorbește despre două popoare ale lui Dumnezeu:²³

„Pentru aceea, dator era întru toate să Se asemene fraților, ca să fie milostiv și credincios arhieru în cele către Dumnezeu, pentru curățirea păcatelor poporului” (2,17)

„Drept aceea, s-a lăsat altă sărbătoare de odihnă poporului lui Dumnezeu” (4,9)

„Că acesta e testamentul pe care îl voi face cu casa lui Israel, după acele zile, zice Domnul: *Pune-voi legile Mele în cugetul lor și în inima lor le voi scrie, și voi fi lor Dumnezeu și ei vor fi poporul Meu*” (8,10)

„Pentru aceea și Iisus, ca să sfințească poporul cu sângele Său, a pățimit în afara porții” (13,12)

Însă, autorul Epistolei atrage atenția asupra faptului că, după cum generația pustiei a pierit și și-a pierdut șansa de a intra în odihna sabatului (3,17), chiar și poporul lui Hristos își poate periclita mântuirea prin apostazia de la credință (3,12-13; 4,1.11; cf. 6,4-6).

Poporul lui Dumnezeu este, prin Hristos, moștenitorul unei „nădejdi mai bune” (7,19) și al „unei patrii mai bune” (11,16; 12,18-24) care a fost promisă credincioșilor din vechime. Ei sunt deodată călători către acea patrie mai bună și, deja în prezent, cetățeni ai ei. Ca și generația pustiei, Biserica este invitată să intre în odihna sabatului eshatologic promis de Dumnezeu (4,1-11). Experiența creștină înseamnă a deveni „părtași ai Duhului Sfânt” (6,4). Prin lucrarea Duhului Sfânt, membrii Bisericii, proveniți din diferite stări sociale și având diferite aptitudini, devin un popor care are „o singură formă și numire dumnezeiască”, după cum subliniază Sf. Maxim Mărturisitorul:

„Sfânta Biserică a lui Dumnezeu ni se arată făcând aceleași lucruri cu noi ca și Dumnezeu, imitându-L cum imită o icoană modelul său. Căci sunt mulți și nesfârșiți la număr cei ce fac parte din ea și sunt renăscuți și recreați în duh: bărbați, femei și copii, despărțiți și foarte deosebiți după gen și înfățișare, după neamuri și graiuri, după viață, vârstă, păreri, meșteșuguri, moravuri și aptitudini, după știință și slujbe, după soartă, caracter și deprinderi. Dar tuturor Biserica le dă deopotrivă o singură formă și numire dumnezeiască, adică existența și

²² Membrii Bisericii lui Hristos sunt, după Sf. Pavel, adevărata tăiere împrejur. În Rom 9,25, el citează Osea 2,23: *Chema-voi poporul Meu pe cel ce nu este poporul Meu*. Relația dintre Israel și Biserică este ilustrată de Sf. Pavel în metafora măslinului (Rom 11,17-24), a cărei semnificație este dezvăluită în faptul că păgânii convertiți sunt mlădițe altoite pe trunchiul cel sănătos al poporului ales, în timp ce iudeo-creștinii asigură continuitatea între Israelul după trup și Biserică (Pr. prof. dr. Vasile Mihoc, „*Israelul lui Dumnezeu*, Gal. 6,16”, în H. Klein, ed., A. Ioniță și C. Vatamanu, (coord.), *Poporul lui Dumnezeu și societatea. Cercetări biblice*, Ed. Astra Museum, Sibiu, 2018, p. 66-67.

²³ Ciprian Terinte, „Metafore eclesiologice în Epistola către Evrei”, p. 106.

numele de la Hristos; și o singură și neîmpărțită relație prin credință, simplă și fără părți, care nu lasă să fie cunoscute relațiile cele multe ale fiecăruia, nici măcar că sunt, din pricina raportării și concentrării universale a tuturor spre ea. În temeiul acesteia, niciunul nu este câtuși de puțin despărțit prin nimic din ceea ce-i comun, ca să fie de sine. Toți există împreună unii cu alții și sunt uniți prin unicul har și unica putere simplă și neîmpărțită a credinței”.²⁴

Poporul lui Dumnezeu este constituit din cei care iau aminte la adresarea pe care Dumnezeu o săvârșește către ei în contextul revelației. Afirmatia programatică că „Dumnezeu a vorbit” prin profeți și prin Hristos (1,1-2) este dezvoltată pe parcursul întregii Epistole culminând cu avertismentul: „Luați seama să nu vă lepădați de Cel care vorbește” (12,25). Astfel, la începuturile ei Biserica se concepea a fi poporul lui Dumnezeu însuși, adus la existență prin activitatea Sa mântuitoare în Iisus Hristos Domnul Cel înviat. Era o comunitate mesianică misionară în cel mai înalt grad, granițele ei fiind limitate numai de răspunsul față de Cuvântul lui Dumnezeu, căci atât păgânii, cât și diaspora iudaică trebuia să audă mesajul mântuirii.

Credincioșii aparțin de „cetatea care vine” (11,10.16), ceea ce presupune pentru ei faptul de a urma lui Iisus și de a-și asuma „ocara Lui”.²⁵ În Hristos, poporul lui Dumnezeu primește o odihnă sabbatică eternă. Nimeni din poporul lui Dumnezeu nu va fi în ignoranță totală.²⁶ De asemenea, nimeni din poporul lui Dumnezeu nu poate fi sfânt fără a actualiza mereu Jertfa Mântuitorului prin celebrarea Euharistiei și fără a se hrăni în fiecare zi prin relația cu El.²⁷

Așa cum rezultă din exemplele capitolului 11, Epistola păstrează o continuitate esențială a poporului lui Dumnezeu din timpul Vechiului și Noului Legământ. În 12,1, autorul prezintă persoanele individuale din capitolul 11 ca un „nor de martori” dintr-un stadion athletic, care înconjoară cititorii aflați în cursa alergării către cununa răsplătirii cerești. Strămoșii iudei care formează poporul lui Dumnezeu sunt prezentați atât ca modele de luptă a credinței, cât și ca suporteri, în sensul că, deși și-au sfârșit alergarea, acum ei sunt niște martori care asistă și încurajează comunitatea Bisericii și, astfel, ei au un rol în biruința Bisericii. Astfel, adunarea comunității luptătoare, care răspunde provocărilor vieții ca într-un „stadion” asistat de martori din trecutul lui Israel, este plasată într-un context mai larg.

²⁴ Sf. Maxim Mărturistorul, *Mistagogia*, p. 109.

²⁵ Markus Bockmuehl, “The Church in Hebrews”, p. 140. Pe de o parte, autorul Epistolei accentuează perseverența, „a ține cu tărie” și „a păstra” credința, având grijă să nu fie îndepărtați sau purtați de false învățături, să nu părăsească Biserica sau să abandoneze nădejdea. Pe de altă parte, el se referă la „a ieși la Iisus, afară din tabără”, să lase deoparte și să privească înainte ca și Avraam, și să alerge cu stăruință; să se apropie de tronul harului și să ajungă la muntele Sion ceresc.

²⁶ Ciprian Terinte, „Metafore eclesiologice în Epistola către Evrei”, p.112.

²⁷ Ciprian Terinte, „Metafore eclesiologice în Epistola către Evrei”, p.116.

Epistola vorbește, pe de o parte, de speranța creștină de a intra în odihna cea veșnică (timpul prezent, 4,3; 6,19) cu Hristos care deja a intrat (6,20; 9,12.24). Încă și mai clar, ea proclamă că deja creștinii au ajuns (12,18.22) la muntele Sion ceresc, care reprezintă cea mai comprehensivă imagine atât a cultului ceresc prezent, cât și a evenimentelor viitoare ale judecății și învierii:

„[V-ați apropiat] de Biserica celor întâi născuți, care sunt scriși în ceruri și de Dumnezeu, Judecătorul tuturor, și de duhurile dreptilor celor desăvârșiți” (12,23).

Este sugerată aici imaginea despre realitatea transcendentă a Bisericii, comuniunea sfinților, unirea veșnică a „pelerinilor” din trecut și prezent: probabil cea mai bogată și maiestuoasă perspectivă a realității eshatologice transcendente.

Îngerii lui Dumnezeu, duhuri slujitoare în cultul ceresc (1,6-7.14) asistă credincioșii care se întâlnesc „astăzi” (1,5; 4,7) în adunarea lor liturgică deschizându-și inimile să asculte „cuvântul viu” al lui Dumnezeu (4,12). Participând cu credință la liturgia pământească, creștinii intră deja în „odihna” viitoare (Evr 3,11) din Ierusalimul ceresc, unde vor fi părtași pentru totdeauna împreună cu „nenumărați îngeri” la liturgia cerească (12,22).²⁸

În Evrei 12,18-29, muntele Sinai și muntele Sion sunt metafore pentru Vechiul și Noul Legământ. Când ne apropiem²⁹ de muntele Sion, ce aflăm? Predicatorul³⁰ descrie această destinație folosind patru perechi de termeni: 1. Muntele și cetatea (12,22a). 2. Îngerii și cei întâi născuți (12,22b-23a). 3. Judecătorul și duhurile dreptilor (12,23b). 4. Iisus și sângele stropirii (12,24).³¹

²⁸ Ca și Apocalipsa, Epistola asociază îngerii cu oamenii în slujirea adusă lui Dumnezeu. Dar, spre deosebire de Apocalipsa, în mod explicit Evrei amintește botezul, „punerea mâinilor” (6,2) și Euharistia (13,10-12) (Gerald O’ Collins, “The Church in the General Epistles”, în Paul Avis, ed., *The Oxford Handbook of Ecclesiology*, Oxford University Press, 2018, p. 153-154).

²⁹ Verbul „a se apropia” este unul din cuvintele preferate ale autorului Epistolei pentru a desemna accesul deschis și încrezător la Dumnezeu, devenit posibil în Hristos: „Să ne apropiem, deci, cu încredere de tronul harului” (4,16); „poate să mântuiască desăvârșit pe cei ce se apropie prin El de Dumnezeu” (7,25); „Să ne apropiem cu inimă curată [de casa lui Dumnezeu] întru plinătatea credinței” (10,22).

³⁰ Denumire aplicată adeseori autorului acestei Epistole, căci el însuși își denumeste propriul text ca un „cuvânt de îndemn” (13,22), o expresie folosită în iudaismul timpuriu pentru o „predică” (vezi Fapte 13,15). „Cel mai bine Evrei se poate citi ca o mostră de predică creștină timpurie (și profesionistă)” (David A. DeSilva, *Hebrews*, în: Margaret Aymer, Cynthia Briggs Kittredge, David A. Sánchez (editori), *Hebrews, the General Epistles, and Revelation*, Fortress Press, Minneapolis, 2016, p. 625).

³¹ În timpul domniei lui David, Ierusalim și muntele Sion erau și simboluri ale idealurilor de conducere și cult, de prosperitate și pace. Dar acum, sub Noul Legământ, ele vorbesc de conducerea lui Dumnezeu și de Ierusalimul ceresc. Cetățenii acestei cetăți cerești sunt îngerii, nu doar câțiva dintre ei, ci mii de mii, aflați în adunare sărbătorească. Aici nu se mai regăsește nimic din „întunericul” vechiului Sinai. Alături de îngeri sunt adunați cei din „Biserica celor întâi născuți care sunt

Epistola integrează foarte bine așteptarea „orizontală” a învierii și Parusiei care vor veni (6,2; 9,28; 10,25.37; 11,35) în orientarea „verticală” către realitatea „adunării” din ceruri (de ex. 12,18-25; 13,14; cf. Col 3,2-3; Efes 2,6).³² În Evrei 12,22 alergarea credinței este un eveniment inclus într-o adunare sărbătorească cerească:

„Ci v-ați apropiat de muntele Sion și de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul cel ceresc și de zeci de mii de îngeri, în adunare sărbătorească, și de Biserica celor întâi născuți, care sunt scriși în ceruri și de Dumnezeu, Judecătorul tuturor, și de duhurile dreptilor celor desăvârșiți, și de Iisus, Mijlocitorul noului testament, și de sângele stropirii care grăiește mai bine decât al lui Abel” (12,22-24).

Remarcăm în primul rând folosirea termenul *ekklēsia* în 12,23 (cf. 2,12),³³ descriind aici Biserica triumfătoare, cerească. Textul înfățișează un tablou compozit care include pe toți ceilalți credincioși aflați în slujire.³⁴ Această viziune sugerează faptul că răspunsul plin de credință al comunității Bisericii luptătoare dat provocărilor vieții pământești este încorporat în realitatea nevăzută a Bisericii universale și a adunării cerești. După cum remarcă Everett Ferguson, Evrei 12,23 poate fi citit în legătură cu 12,28. Despre cei care s-au apropiat de „Biserica celor întâi născuți, care sunt scriși în ceruri” se afirmă că primesc „o împărăție neclintită”. Ca stăpânire eshatologică a lui Dumnezeu, Împărăția este deja prezentă.³⁵ Acest fapt este semnalat de exemplu în doxologia scriși în ceruri”, creștinii care au plecat către răsplătirea lor, sfinții botezați care aparțin lui Iisus Hristos, și care sunt scriși în Cartea Vieții. Cei care au venit în această cetate au trecut prin poarta arhierului Hristos, care „printr-o singură jertfă adusă, a adus la veșnică desăvârșire pe cei ce se sfințesc” (10,14). Pe Sinai era o nesfârșită curgere a sângelui jertfelor care „n-aveau putere să desăvârșească cugetul închinătorului” (9,9). Pe muntele Sion, dimpotrivă, se află „sângele stropirii” lui Iisus (vezi 9,11-14) oferit „odată pentru toți” (10,10), sânge care curăță „cugetul de faptele moarte pentru a sluji Dumnezeului celui viu” (9,14). Prin Sângele Său, Iisus a devenit Mijlocitorul unui Nou Legământ (vezi 9, 15-22), un Legământ al iertării, un legământ în care „cei chemați... primesc făgăduința moștenirii veșnice” (9,15) (Thomas G. Long, *Hebrews*, John Knox Press, Louisville, 1997, p. 138-140).

³² Markus Bockmuehl, „The Church in Hebrews”, p.138.

³³ *Ekklēsia* sau „adunare” are aceleași conotații eclesiale pe care le întâlnim la apariția sa inițială (2,12), iar „întâi născuți” sunt cei care participă la moștenirea (12,16) Întâiului-Născut prin excelență (1,6). Identificarea de mai târziu arată că din această adunare fac parte dreptii Vechiului Testament, precum și apostolii și martirii creștini din trecut, dar și toți cei credincioși, deopotrivă bărbați și femei, deosebiți de îngeri (Harold W. Attridge, *Hebrews: A Commentary on the Epistle to the Hebrews*, Fortress Press, 1989, p. 375).

³⁴ Cynthia Westfall, „Left Behind? The Church in the Book of Hebrews”, p.197-198.

³⁵ „Descrierea din v. 23 poate fi eshatologică, spune el, dar chiar și astfel, adresarea se face către poporul din prezent. Strângerea poporului în adunare (sau care va fi în adunare) împreună cu primirea încă din prezent a împărăției neclintite a lui Dumnezeu leagă Biserica de împărăție” (Everett

finală a Rugăciunii Domnești: „Că a Ta este împărăția și puterea și slava în veci” (Mt 6,13).

C. Moule notează că „gândirea Noului Testament se concentrează foarte mult pe faptul că deja Împărăția lui Dumnezeu a fost inaugurată și că responsabilitatea fiilor Împărăției este de a acționa aici și acum ca unii care au fost împuterniciți să dea mărturie despre realitatea ei. Și întotdeauna în timpul cultului creștin, timpul și spațiul sunt depășite și Biserica rugătoare de pe pământ este una în veșnicie cu Biserica din ceruri”³⁶

Teofania copleșitoare de pe Muntele Sinai era o realitate atât de înfricoșătoare încât Moise a zis: „Sunt înspăimântat și mă cutremur!” (v. 21). Dar creștinii s-au apropiat de „Muntele Sion” și de o realitate care contrastează cu totul experiența generației exodului. Verbul „a se apropia” (*proserchesthai*) începe fiecare parte a comparației dintre Sinai și Sion („Căci voi nu v-ați apropiat nici de muntele ce putea fi pipăit... Ci v-ați apropiat de muntele Sion”, v. 18, 22). Acesta este verbul folosit în Evrei pentru apropierea de Dumnezeu (4,16; 7,25; 10,22; 11,6). Dar este și verbul folosit în Deuteronom 4,11 (LXX) pentru a evoca experiența de la Sinai. În traducerea greacă este folosit timpul aorist, arătând o acțiune din trecut. Autorul Epistolei către Evrei a schimbat forma verbală la timpul perfect în versetele 18 și 22, indicând o acțiune care a început în trecut, dar care comportă relevanță pentru prezent. Astfel, accentul este pus asupra relației durabile cu Dumnezeu.³⁷

Contrastul dintre apropierea de Dumnezeu la Sinai și viitorul Sion ceresc (12,18-24) a hrănit critica creștină a Vechiului Legământ. De exemplu, Sf. Ioan Hrisostom a interpretat „norul”, „bezna” și „vijelia” ca indicii ale „obscurității Vechiului Testament și ale caracterului de umbră și vâl al Legii”. În schimb, celebrările comunității mai bune, instituite în baza Noului legământ, formate din îngeri și ucenicii drepti, sunt aduse împreună ca niște „pietre vii” în noua Împărăție a lui Dumnezeu (Sf. Ambrozie).³⁸

În realitatea ei cerească, Biserica este „cetatea pe care Dumnezeu a pregătit-o”, o „cetate cu temelii puternice, al cărei meșter și lucrător este Dumnezeu” (11,10.16). Sionul este locul unei festivități vesele în care creștinii celebrează împreună cu îngerii, în prezența lui Dumnezeu. Imaginea despre „zeci de mii de îngeri” amintește descrierile aparițiilor divine. Deja Deuteronom 33,2 vorbește de Domnul care vine din Sinai cu „mulțime mare de sfinți, având la dreapta focul legii”. Daniel 7,10 prezintă pe Cel Vechi de Zile așezat pe Ferguson, *The Church of Christ: A Biblical Ecclesiology for Today*, Wm. B. Eerdmans, Grand Rapids, 1996, p. 30).

³⁶ C. F. D. Moule, *The Birth of the New Testament*, Adam & Charles Black, London, 1962, p. 102.

³⁷ „Timpul perfect din versetele 18 și 22 arată că creștinii au dus la îndeplinire acțiunea implicată și că relația implicată este încă în desfășurare” (Edgar McKnight & Christopher Church, *Hebrews-James*, p. 297).

³⁸ Cf. David A. deSilva, *Hebrews*, p. 650.

tronul Său: „mii de mii Îi slujeau și miriade de miriade stăteau înaintea Lui”. Expresia „adunare sărbătorească” este o expresie clasică pentru o adunare de sărbătoare, indicând faptul că această mulțime îngerească este adunată pentru o celebrare cultică de preamărire a lui Dumnezeu.³⁹

3. Copii ai lui Dumnezeu (2,10-13; 12,5-8.10)

Solidaritatea lui Iisus cu ucenicii Săi este exprimată printr-un grupaj de citate scripturistice (2,12-13; vezi Ps 21,24; Ps 17,2; Is 8,17-18), unde autorul le descoperă semnificația raportându-le la Iisus sau chiar considerându-le a fi rostite de Iisus Însuși (cf. și 10,5-9):

„Pentru că și Cel ce sfințește și cei ce se sfințesc, dintr-Unul sunt toți; de aceea nu se rușinează să-i numească pe ei frați, zicând: *Spune-voi fraților Mei numele Tău. În mijlocul Bisericii Te voi lăuda. Și iarăși: Eu voi fi încrezător în El; și iarăși: Iată Eu și pruncii pe care Mi i-a dat Dumnezeu*” (Evr 2,11-13).

Remarcabilă este aici prezența cuvântului *ekklēsia* (2,12). Prin Întruparea Fiului lui Dumnezeu, oamenii au dobândit posibilitatea de a se naște din Dumnezeu (In 1,13) și, în virtutea acestui fapt, ei devin membrii ai Bisericii lui Hristos. „Cu aceste cuvinte, spune Teofilact, dumnezeiescul Pavel arată aici că Hristos e părinte al nostru, căci El zice: *Iată, Eu și pruncii pe care Mi i-a dat Dumnezeu* (Is 8,18). Și a zis că *Mi i-a dat* ca să arate bunăvoința Părintelui spre a Se întrupa Fiul; căci, dacă Părintele nu ar fi binevoit a Se întrupa Fiul Său, negreșit Acesta nu ar fi avut nici copii”.⁴⁰ Fericitul Teodoret subliniază apropierea lui Hristos de oameni: „Cel care pentru noi a primit pătimirea, nu S-a rușinat să-i cheme frați pe cei pentru care a îndurat pătimirea. Nu numai că i-a numit pe aceștia frați, ci și prunci. Astfel, Domnul în Sfintele Evanghelii spunea Sfinților Apostoli: *Fiilor, încă puțin timp sunt împreună cu voi* (In 13,33). Și iarăși: *Fiilor, nu aveți ceva de mâncare?*”⁴¹ (Lc 24,41)”⁴²

³⁹ Edgar McKnight & Christopher Church, *Hebrews-James*, p. 299.

⁴⁰ Sfântul Teofilact al Bulgariei, *Tâlcuirea Epistolei către Evrei*, p. 47.

⁴¹ Clement Alexandrinul, amintind acest cuvânt al Domnului, notează că Iisus „a numit copii pe ucenicii Săi, bărbați în toată firea”. „Copiii, arată el, suntem noi. Scriptura ne laudă în multe locuri și în multe chipuri și ne dă în chip alegoric felurite nume, pentru a arăta simplitatea credinței”. El subliniază că „toți cei care se ocupă cu credința cea adevărată sunt copii înaintea lui Dumnezeu” (*Pedagogul, I, 5*) (Clement Alexandrinul, *Scrieri. Partea întâia*, trad. pr. D. Fecioru, EIBMBOR, București, 1982, p. 173). În aceeași lucrare, Clement subliniază calitatea creștinilor care-i arată „ușor de format pentru bunătate..., fără mânie și neamestecați în răutăți și în perversități. Că generația cea veche era perversă și învârtosată la inimă; noi, însă, poporul cel nou, cor de copii, suntem gingași (nevinovați, n.n.) ca și pruncii” (Clement Alexandrinul, *Scrieri. Partea întâia*, p. 177).

⁴² Fericitul Teodoret al Cirului, *Tâlcuire la Epistolele Sfântului Apostol Pavel*, p. 257.

În Evrei 2,12, autorul citează din Ps 22 (21),23.⁴³ Dacă primele 22 versete ale Psalmului 22 (TM) arată abandonul, umilirea, amenințările cu moartea și răspunsul deznădăjduit la acestea, versetele 23-32 cuprind laude și făgăduințe aduse la Domnului, ca și speranța universală în victoria Domnului și a stăpânirii Sale pe pământ și în cer. Textul diferă de LXX într-o privință, prin înlocuirea lui „spune-voi” (*diēgēsomai*) prin „voi proclama” (*apaggelō*), un termen mult mai potrivit pentru a sublinia misiunea lui Hristos. Psalmul, care era o rugăciune de implorare rostită de o persoană aflată în suferință, a fost folosit extensiv în narațiunile Patimilor. Prima propoziție din citatul psalmic, în care vorbitorul făgăduiește să proclame numele „fraților și surorilor” (*tois adelfois mou*) sale, are rolul de a exprima solidaritatea dintre „Cel ce sfințește” și „cei sfințiți”. Mai departe, psalmistul arată că vorbitorul va lăuda pe Dumnezeu „în mijlocul adunării” (*en mesō ekklēsias*). Ultimul termen sugerează pentru prima dată unde anume este actualizată „filiația” de care s-a vorbit în primul capitol, și anume în „Biserica” în care se săvârșește mărturisirea Patimii lui Hristos și acolo unde este urmată pilda Sa.⁴⁴

În Evrei 12,5-6, citatul din Pilde 3,11-12 nu se referă pur și simplu la disciplinare prin suferință: este vorba de copiii care sunt disciplinați. Dacă cititorii n-ar fi fost fii, ei n-ar fi fost disciplinați. Iar, după cum s-a arătat în 2,10, scopul suferinței lui Hristos a fost ca „să ducă pe mulți fii la mărire”. Suferințele pe care le experimentează cititorii ca niște credincioși nu sunt doar niște reacții negative din partea lumii. Ele sunt, mai degrabă, acțiunea pozitivă a Părintelui Ceresc care-i tratează ca pe niște fii.⁴⁵ Numai trecându-i prin suferință, Dumnezeu își poate îndeplini scopurile cu copiii Săi, scopuri sintetizate aici prin ideea de a deveni părtași ai sfințeniei Lui. Cei care nu au parte de disciplinarea prin suferință sunt numiți copii ilegitiți și nu fac parte nicidecum din „Biserica celor întâi născuți, care sunt scriși în ceruri” (12,23):

„Și ați uitat îndemnul care vă grăiește ca unor fii: *Fiul meu, nu disprețui certarea Domnului, nici nu te descuraja, când ești muștrat de El. Căci pe cine îl iubește Domnul îl ceartă, și biciuiește pe tot fiul pe care îl primește*. Răbdați spre înțelepțire, Dumnezeu se poartă cu voi ca față de fii. Căci care este fiul pe care tatăl său nu-l pedepsește? Iar dacă sunteți fără de certare, de care toți au parte, atunci sunteți fii nelegitiți și nu fii adevărați” (12,5-8). „Pentru că

⁴³ Eugen J. Pentiu, *Iisus Mesia în Biblia ebraică*, trad. P. Petrar în colaborare cu autorul, Ed. Basilica, București, 2016, p. 235.

⁴⁴ Cu toate că autorul vorbește puțin în mod explicit despre Biserică, în mod cert el este preocupat ca destinatarii săi să rămână credincioși în comuniunea adunării Bisericii. Astfel, sensul obișnuit al lui *ekklēsia* nu ar trebui să fie ignorat (Harold Attridge, *Hebrews...*, p. 90).

⁴⁵ Ian Pennicook, *The Shadow and the Substance: A Commentary on the Letter to the Hebrews*, New Creation Publications, Blackwood, 2004, p. 137-138.

ei, precum găseau cu cale, ne pedepseau pentru puține zile, iar Acesta, spre folosul nostru, ca să ne împărtășim de sfințenia Lui” (12,10).

Prin Jertfa Sa, Hristos Arhiereul cel veșnic a sfințit pe creștini o dată pentru totdeauna.⁴⁶ Totuși, sfințirea este și un scop al vieții creștine: credincioșii sunt îndemnați să îndure încercările ca pe o pedagogie dumnezeiască prin care se împărtășesc de sfințenia Lui (12,10) și ei sunt chemați să urmeze activ acea sfințenie (12,14).⁴⁷

4. „Adunarea” Bisericii. Grija specială a autorului Epistolei este exprimată în susținerea unei preocupări pastorale atente din partea fiecărui membru al Bisericii față de toți ceilalți.⁴⁸ Încă o dată se vede faptul că eclesiologia din Evrei este practică și o aflăm cel mai mult în îndemnuri. În mod specific, autorul cheamă credincioșii să participe activ în comunitatea creștină.

Epistola este adresată unei anumite comunități iudeo-creștine sau Biserici-casă,⁴⁹ aflată sub spectrul persecuției. În acest context dificil, autorul vrea ca Biserica îndeplinească trei exigențe: să-și țină mărturisirea, să se apropie de prezența lui Dumnezeu și să crească spiritual. Îndemnul „să ținem mărturisirea” apare de trei ori (2,4; 4,14; 10,23), iar îndemnul „să ne apropiem de Dumnezeu” apare de patru ori (4,16; 10,22; 12,28; 13,12). Porunca de „a ne strădui” este repetată de cinci ori, cu o varietate de metafore sugerând mișcarea înainte (4,1.11; 6,1; 10,25; 12,1: „să alergăm cu stăruință în lupta care ne stă înaintea”).⁵⁰ Chemarea de a crește spre desăvârșire este însoțită de cel mai tulburător pasaj din Evrei, și anume avertismentul împotriva apostaziei care nu mai permite

⁴⁶ Epistola citează profeția din Ieremia despre un nou legământ (8,8-12), autorul ei fiind preocupat în mod deosebit ca să prezinte legătura dintre acest legământ și jertfa lui Hristos. El este mijlocitorul (9,15;12,24) și chezașul (7,22) unui testament mai bun (8,6-10; cf. 2 Cor 3,6) prin sângele Său (9,15-23). Neputința legii vechi consta în faptul că nu putea aduce o singură ispășire pentru păcate (9,12-15; 10,4), însă Dumnezeu a instituit un nou legământ și susține relația legământului (8,8-13). În vreme ce jertfele legii mozaice aduceau ispășirea păcatelor într-un mod limitat la cel al săvârșirii lor, moartea lui Hristos aduce o veșnică răscumpărare a păcatelor, astfel încât nu mai sunt necesare jertfele sângeroase. Noul legământ este pecetluit cu sângele lui Hristos care aduce o veșnică răscumpărare (9,12), și, ca urmare, reprezintă cu „legământ veșnic” (13,20) (Everett Ferguson, *The Church of Christ...*, p. 11).

⁴⁷ Ciprian Terinte prezintă această concluzie: „Biserica lui Dumnezeu este, conform acestei epistole, familia lui Dumnezeu, pentru că ea trebuie să-L cunoască cel mai bine și să fie mereu unită în jurul Domnului ei Iisus Hristos. Ea trebuie să fie și Templul în care Dumnezeu își manifestă prezența. Legământul nou pe care l-a încheiat cu Dumnezeu este ratificat prin jertfa unică și eternă a Mântuitorului și face din Biserica o comunitate preoțească menită să trăiască în sfințenie pentru Dumnezeu, sfințenie căpătată prin spălarea cu însuși sângele lui Hristos. Chiar dacă acum trebuie să împărtășească suferința Domnului său, călătoria poporului ales se va termina în odihna sabatică desăvârșită a Împărăției lui Dumnezeu” („Metafore eclesiologice în Epistola către Evrei”, p. 122).

⁴⁸ Cynthia Westfall, „Left Behind? The Church in the Book of Hebrews”, p. 189.

⁴⁹ Cynthia Westfall, „Left Behind? The Church in the Book of Hebrews”, p. 191-192.

⁵⁰ Cynthia Westfall, „Left Behind? The Church in the Book of Hebrews”, p. 195.

întoarcerea prin pocăință (6,4-6). Este vorba aici de cei vinovați de respingerea conștiință a harului. În 5,11-14, autorul afirmă că cititorii sunt greoi la învățare și au nevoie să fie învățați cu privire la noțiunile elementare ale credinței, chiar dacă acum ar fi trebuit să fie ei înșiși niște învățători.

Epistola către Evrei vorbește într-un mod aparte de datoria creștinilor de a frecventa adunarea Bisericii. În 10,24-25, autorul Epistolei prezintă acest avertisment:

„Și să luăm seama unul altuia, ca să ne îndemnăm la dragoste și la fapte bune, fără să părăsim⁵¹ Biserica (*episyntagōgē*, adunarea) noastră, precum le este obiceiul unora, ci îndemnători făcându-ne, cu atât mai mult, cu cât vedeți că se apropie ziua aceea”.

Este vizată aici tendința de izolare a cuiva față de adunarea bisericească, în timpul necazului și al persecuției, și se cere din partea credincioșilor strădania de a se manifesta cu atenție unii față de alții, față de trebuințele religioase, sociale și materiale, îndemnându-se unii pe alții la dragoste și la fapte bune (cf. 6,10). Comunitatea care dovedea în fapte purtarea de grijă reciprocă a membrilor săi n-ar mai fi avut timp pentru descurajare și pentru cărtire, de care s-au făcut vinovați cei din generația exodului. Unii, care și-au pierdut nădejdea, au început să lipsească de la adunările obișnuite ale comunității, ceea ce însemna implicit și o cale sigură de a pierde făgăduința. Întâlnirea în cadrul adunării eclesiale asigură ocazia pentru membrii comunității de a se încuraja unii pe alții, de a se îndemna unii pe alții și de a se ajuta să nu cadă în deznădejde. Aceasta era în acord și cu sfatul lui Rabi Hillel: „Nu te despărți de comunitate!” (*Aboth 2,5*).⁵²

În sensul avertismentului din Evrei 10,24-25, Sf. Ignatie Teoforul scrie efesenilor:

„Nimeni să nu se înșele! Dacă cineva nu-i înăuntrul, unde este jertfelnicul, este lipsit de *pâinea lui Dumnezeu*. Dacă rugăciunea unuia sau a doi are atâta putere, cu cât mai mult rugăciunea episcopului și a întregii Biserici. Cel care nu vine la adunare este un îngâmfat și singur s-a despărțit; că este scris: *Celor mândri Dumnezeu le stă împotriva*”. „Sârguiți-vă, dar, să vă adunați mai des pentru Euharistia lui Dumnezeu și spre slava Lui. Când vă adunați des, sunt

⁵¹ Avertismentul de a nu „părăsi” (*egkatalaipontes*) nu se referă doar la neglijare, ci la abandonare vinovată. Obiectul acestei părăsiri este „adunarea” (*tēn episyntagōgēn*), un termen care poate desemna fie acțiunea de adunare, fie corpul comunității astfel formate. Probabil autorul are în vedere adunarea destinatarilor săi într-o comunitate liturgică (Harold Attridge, *Hebrews...*, p. 290).

⁵² George Wesley Buchanan, *To the Hebrews*, The Anchor Bible 36, Doubleday, ²1972, p. 169.

nimicite puterile satanei, iar prin unirea credinței voastre se risipește prăpădul lui” (*Către Efeseni, V,2-3, XIII,1.*)⁵³

În Epistola către Magnezieni, Sf. Ignatie Teoforul revine cu același îndemn de a persevera în adunarea bisericească:

„Adunați-vă cu toții ca într-un templu al lui Dumnezeu, ca la un altar, în jurul unuia Iisus Hristos, Care a ieșit de la Unul Tatăl, Care este unul și la Tatăl s-a întors” (*Către Magnezieni VII,2.*)⁵⁴

Sf. Teofilact al Bulgariei arată că „dacă noi, creștinii, ne adunăm între noi – aceasta naște dragostea unuia către altul” și tot el amintește, în legătură cu acest verset, cuvintele Domnului prin care a făgăduit: „Unde sunt doi sau trei împreună-adunați întru numele Meu, acolo voi fi și Eu în mijlocul lor” (Mt 18,20). De asemenea, Sf. Teofilact evocă faptul că „rugăciunea unită a Bisericii l-a dezlegat din legături și l-a slobozit din temniță și pe căpetenia Petru (Fapte 12)”⁵⁵.

În contextul avertismentului privitor la primejdia ruperii de comunitate este semnificativ și îndemnul despre relația cu conducătorii bisericești. Spre sfârșitul Epistolei, cititorilor li se amintește despre liderii lor spirituali care le-au grăit cuvântul lui Dumnezeu, li se cere să ia seama la roada vieții lor și să le urmeze credința (13,7). Deci, pe de o parte, continuitatea conștientă cu / și importanța trecutului este caracteristică Epistolei. 56 Pe de altă parte, Evrei 13,17 se referă la conducătorii lor actuali:

„Ascultați pe mai-marii voștri și vă supuneți lor, fiindcă ei priveghează pentru sufletele voastre, având să dea de ele seamă, ca să facă aceasta cu bucurie și nu suspinând, căci aceasta nu v-ar fi de folos”.

Acest îndemn a fost foarte atent accentuat în Biserica primară, așa cum se vede din scrierile Sf. Ignatie Teoforul. De pildă, el îndeamnă pe efeseni:

„Să ne străduim, dar, să nu ne împotrivism episcopului, ca să fim supuși lui Dumnezeu... trebuie să primim pe cel pe care Stăpânul casei îl trimite să-i administreze casa ca pe Înșuși Cel ce l-a trimis” (*Către Efeseni, V,3; VI,1.*)⁵⁷

⁵³ *Scrierile Părinților Apostolici*, PSB vol. 1, trad. pr. D. Fecioru, Ed. IBMBOR, București, 1979, p. 159.

⁵⁴ *Scrierile Părinților Apostolici*, p. 159.

⁵⁵ Sfântul Teofilact al Bulgariei, *Tălcuirea Epistolei către Evrei*, p. 190.

⁵⁶ Cynthia Westfall, „Left Behind? The Church in the Book of Hebrews”, p. 198.

⁵⁷ *Scrierile Părinților Apostolici*, p. 159.

În Epistola către Magnezieni, Sf. Ignatie Teoforul se referă direct la „adunările de slujbă” care trebuie să se desfășoare în ascultare față de ierarhia Bisericii:

„Se cuvine, dar, nu numai să ne numim creștini, ci și să fim; că sunt unii care numesc pe episcop episcop, dar fac pe toate fără el. Unii ca aceștia nu mi se par a avea o conștiință curată, pentru că adunările lor de slujbă nu sunt întemeiate potrivit poruncii Domnului (...) Vă îndemn să vă străduiți să le faceți pe toate în unire cu Dumnezeu, având întâi-stătător pe episcop, care este în locul lui Dumnezeu, pe preoți care sunt în locul soborului Apostolilor și pe diaconi care-mi sunt așa de dragi, căroră li s-a încredințat slujirea lui Iisus Hristos (...) După cum Domnul n-a făcut nimic, nici prin El Însuși, nici prin Apostoli, fără Tatăl, cu Care era unit, tot așa și voi să nu faceți nimic fără episcopi și fără preoți” (*Către Magnezieni, IV,1; VI,1; VII,1*).⁵⁸

În cele din urmă, pe baza învățaturii despre arhieria Mântuitorului și în ascultarea față de ierarhia Bisericii, credincioșii sunt îndemnați să-I urmeze lui Hristos ca „preoți” în Sfânta Sfintelor din sanctuarul ceresc (10,19-22). În cuprinsul rugăciunii a doua pentru credincioși, din cadrul Liturghiei Sf. Ioan Gură de Aur, există această și cerere: „Dă lor să-Ți slujească totdeauna cu frică și cu dragoste...” Responsabilitățile și privilegiile lor „preotești” se referă la accesul pentru slujirea lui Dumnezeu prin slujirea din cadrul sinaxei liturgice, dar și prin modul lor de viață, de laudă și de fapte bune (12,28-13,16).⁵⁹

Cynthia Westfall notează că „insistența ca toți membrii să exercite preocupare pastorală este cea mai dominantă temă eclesială în Evrei”. Îndemnurile sunt adresate tuturor: „să intrăm în odihna Lui” (4,1.11); „să ne ridicăm spre ceea ce este desăvârșit” (6,1), „să luăm seama unul altuia, ca să ne îndemnăm la dragoste și la fapte bune” (10,24) și „să alergăm cu stăruință în lupta care ne stă înaintea” (12,1).⁶⁰ Trei verbe, utilizate deja în Septuaginta cu semnificație cultic-preotească (*proserchestai, eiserchestai și teleioun*) sunt aplicate audienței vizate prin această Epistolă.⁶¹

În strânsă legătură cu perspectiva eclesiologică, Epistola către Evrei are o bogăție de informații despre relația dintre credincios și comunitate, fapt evocat mai ales prin „preoția credincioșilor”:⁶²

⁵⁸ *Scrierile Părinților Apostolici*, p. 166-167.

⁵⁹ Cynthia Westfall, „Left Behind? The Church in the Book of Hebrews”, p. 200.

⁶⁰ Cynthia Westfall, „Left Behind? The Church in the Book of Hebrews”, p. 201.

⁶¹ Gerald O' Collins, „The Church in the General Epistles”, p. 154.

⁶² „Mesajul Epistolei arată comunității cum, în calitate de grup aflat în încercare, membrii ei trebuie să-și țină mărturisirea, să crească spiritual și să se apropie de Dumnezeu în timpul suferinței lor: învățatura teologică despre Iisus sprijină acest mesaj și îi înzestrează ca să îndeplinească toate cele trei activități. Autorul îndeamnă pe fiecare credincios să păstreze o legătură vitală cu poporul lui Dumnezeu și cu conducătorii. Păstrarea mărturisirii de credință este de asemenea esențială.

„Așadar, prin El să aducem pururea lui Dumnezeu jertfă de laudă, adică rodul buzelor, care preaslăvesc numele Lui. Iar facerea de bine și întrajutorarea nu le dați uitării, căci astfel de jertfe sunt bine plăcute lui Dumnezeu” (13,15-16).

Viețuirea preoțească la care sunt chemați membrii Bisericii implică jertfă continuă, „oferită” nu numai prin rugăciunile lor de laudă și de mărturisire a credinței, ci și prin „facerea de bine” și milostenia generoasă față de ceilalți. Cu câteva versete în urmă, Epistola precizează ce înseamnă „facerea de bine”: dragoste frățească, ospitalitate față de străini, slujire a celor din închisoare, fidelitate în căsătorie și evitarea avariției (13,1-5). Numai dacă acestea însoțesc slujirea liturgică se poate recunoaște din partea lor slujirea cultică autentică (*latreuōmen euarestōs*) (12,28).⁶³

Din cele prezentate mai sus se desprinde faptul că autorul Epistolei către Evrei, deși nu prezintă o eclesiologie sistematică, subliniază că Biserica este constituită de Mântuitorul Hristos ca unicul popor al lui Dumnezeu, fiind una cu poporul cel credincios al Vechiului Testament. În concepția sa, Biserica este o comunitate creștină însuflețită de nădejde eshatologică, centrată pe persoana și lucrarea Arhiereului Hristos, pentru experiența mântuirii ei, și înrădăcinată în revelația dumnezeiască. Așadar, se observă aici foarte bine interdependența dintre hristologie, soteriologie și eclesiologie. Mântuirea adusă de Domnul Hristos adună pe oameni într-o comunitate a credincioșilor care au fost sfințiți și consacrați pentru slujirea lui Dumnezeu. Această viziune, bazată doctrinar pe nădejdea reînnoită într-o vreme de slăbire a credinței, este dublată de preocuparea pentru sfințenia Bisericii, atât ca un dar dobândit în Hristos, cât și ca un scop care trebuie atins. Alcătuită dintr-un popor aflat în pelerinaj spre adevărata sa casă în „patria mai bună” făgăduită, în faza ei pământească Biserica trebuie să se implice în această nădejde creștină într-un mod care este deodată conservator în receptarea și afirmarea ei, dar și orientată optimist spre viitor pe măsură ce se apropie de intrarea în „Biserica celor întâi născuți, care sunt scriși în ceruri” (12,23). Cele două aspecte ale Bisericii, văzut și nevăzut, sunt îngemănate în realitatea accesibilă credincioșilor ca „împărăție neclintită” pentru care ei sunt datori să aducă lui Dumnezeu „închinare plăcută, cu sfială și cu evlavie” atât în adunarea cultică (12,28; cf. 13,15), cât și în existența lor de fiecare zi.

Nimeni nu poate pretinde că are o relație cu Hristos dacă s-a îndepărtat de mărturisirea credinței și de comunitate. De asemenea, binecuvântarea de la Dumnezeu în forma învățaturii și a soluțiilor trebuie să producă creșterea în termenii desăvârșirii, dreptății și ai capacității spirituale sporite de a sluji comunitatea Bisericii” (Cynthia Westfall, „Left Behind? The Church in the Book of Hebrews”, p. 205-206).

⁶³ Paul Avis, ed., *The Oxford Handbook of Ecclesiology*, p. 154.

Bibliografie

- Bauchham, Richard / Driver, Daniel / Hart, Trevor / MacDonald, Nathan, *A Cloud of Witnesses. The Theology of Hebrews in its Ancient Contexts*, T & T Clark, 2008
- Bockmuehl, Markus, "The Church in Hebrews", în: Markus Bockmuehl and Michael B. Thomson, *A Vision for the Church. Studies in Early Christian Ecclesiology in Honour of J. P. M. Sweet*, T & T Clark, Edinburgh, 1997, p.133-153
- Buchanan, George Wesley, *To the Hebrews*, The Anchor Bible 36, Doubleday, 21972
- Clement Alexandrinul, *Scrieri. Partea întâia*, trad. pr. D. Fecioru, EIBMBOR, București, 1982
- DeSilva, David A., *Hebrews*, în: Margaret Aymer, Cynthia Briggs Kittredge, David A. Sánchez (editors), *Hebrews, the General Epistles, and Revelation*, Fortress Press, Minneapolis, 2016
- Evdokimov, Paul, *Vârstele vieții spirituale*, trad. pr. I. Buga, Ed. Christiana, București, 1993
- Ferguson, Everett, *The Church of Christ: A Biblical Ecclesiology for Today*, Wm. B. Eerdmans, Grand Rapids, 1996
- Fericitul Teodoret al Cirului, *Tâlcuire la Epistolele Sfântului Apostol Pavel*, vol. 1, trad. I. Cărare și M. Ștefan, Ed. Doxologia, Iași, 2015
- Gerald O' Collins, "The Church in the General Epistles", în Paul Avis, ed., *The Oxford Handbook of Ecclesiology*, Oxford University Press, 2018, pp. 147-160
- Gordon, Robert P., *Hebrews*, Sheffield Phoenix Press, 22008
- Harold W. Attridge, *Hebrews: A Commentary on the Epistle to the Hebrews*, Fortress Press, 1989
- Lindars, Barnabas, *The Theology of the Letter to the Hebrews*, Cambridge University Press, 1991
- Long, Thomas G., *Hebrews*, John Knox Press, Louisville, 1997
- McKnight, Edgar V. & Church, Christopher, *Hebrews-James*, Smyth & Helwys Publishing, 2004
- Mihoc, Vasile, „Israelul lui Dumnezeu” (Gal. 6,16), în H. Klein, ed., A. Ioniță și C. Vatamanu, coord., *Poporul lui Dumnezeu și societatea. Cercetări biblice*, Ed. Astra Museum, Sibiu, 2018, pp. 51-67
- Moule, C. F. D., *The Birth of the New Testament*, Adam & Charles Black, London, 1962
- Pennicook, Ian, *The Shadow and the Substance: A Commentary on the Letter to the Hebrews*, New Creation Publications, Blackwood, 2004
- Pentiuc, Eugen J., *Iisus Mesia în Biblia ebraică*, trad. P. Petrar în colaborare cu autorul, Ed. Basilica, București, 2016
- Schneider, Johannes, *Church and World in the New Testament*, trad. de Henlee H. Barnette și Wayne Bernette, Mercer University Press, 1983
- Sf. Ignatie Teoforul, „Epistola către Efeseni”, în *Scrierile Părinților Apostolici*, PSB vol. 1, trad. pr. D. Fecioru, Ed. IBMBOR, București, 1979.
- Sf. Maxim Mărturistorul, *Mistagogia*, trad. pr. D. Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune, ediție îngrijită de pr. A. A. Barna, București, 2017
- Sfântul Teofilact al Bulgariei, *Tâlcuirea Epistolei către Evrei*, trad. Mitropolitul Veniamin Costache, îndreptarea tălmăcirii F. Stuparu, Ed. Sophia, București, 2011
- Stedman, Ray C., *Hebrews*, InterVarsity Press Downers Grove, 1992, (<https://www.raystedman.org/hebrews2/heb2comm1.html#anchor61867>)
- Terinte, Ciprian Flavius, „Metafore eclesiologice în Epistola către Evrei”, în *Plērōma. Studii și cercetări teologice*, iunie, 2005, pp. 97-122
- Terinte, Ciprian-Flavius, *Scrierile Noului Testament. Context, canon, conținut*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, Ed. Casa Cărții, Oradea, 2016
- Westfall, Cynthia Long, „Left Behind? The Church in the Book of Hebrews”, în: John P. Harrison and James D. Dvorak (eds.), *The New Testament Church. The Challenge of Developing Ecclesiologies*, Wipf and Stock Publishers, Eugene, 2012, pp. 189-208